

У пошуках смисложиттєвих орієнтирів

Було БУТТЯ із не-БУТТЯ,
і раптом – серед нас –
із «сингулярності»
ЖИТТЯ
спіткнулось просто
в ЧАС

У статті розглянуто колізії і суперечності на шляху осягнення сенсу людського буття, проаналізовано запити-відповіді сучасного українця стосовно смисложиттєвих орієнтирів. Останні характеризуються багатоваріантністю рішень, кожне із яких швидше доповнює інші, а ніж їх заперечує. На цій основі доведено неабиякий взаємозв'язок між етнонаціональним та загальнолюдським у сенсобуттєвих пошуках, що відбуваються за надто схожими схемами, щоб показати сучасному людству над-важливість суспільно-глобального порозуміння та необхідність усвідомлення сутності людського буття, яка полягає в єдності-цілісності, що по-різному проявляється в граничних вимірах людського та, на нашу думку, означається екзистенціалами «з-цілення» та «цілющості», які досить-таки співзвучні з поняттями «екзистенції» та «трансценденції» прийнятими у західній філософії.

Ключові слова: смисл життя, сенс буття, етнонаціональне, загальнолюдське, екзистенція, есенція, трансценденція, цілісність-з-цілення та цілісність-цілющість.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний інтерактивний світ вимагає від сучасної людини неабиякої пластичності у будь-яких пошуках і, особливо, у пошуках смисложиттєвих орієнтирів. Без сумніву, віднайдення останніх здатне забезпечити нас від цілого ряду проблем й, відтак, сприятиме забезпеченню усім вкрай необхідним для ефективного суспільного співжиття. Таке життя – мета-мрія чи не кожного пересічного українця, котрий втомився від щоденних негараздів і прагне перш за все до мирного співіснування. Останнє здобувається шляхом неабияких зусиль, повсякденно-осмисленою працею та повсякчас-усвідомлюваним життям-буттям.

Отож, **метою та основним завданням** нашого дослідження є з'ясування тих смисложиттєвих орієнтирів, що сприятимуть ефективності та оптимізації життя сучасного українця. Відповідно **об'єктом та предметом** дослідження постає людське буття й ті колізії і суперечності, які виникають на шляху осмислення й усвідомлення його сутності.

Варто зазначити, що подібні запитання цікавили багатьох вчених-філософів, причому з давніх часів і до тепер. Зокрема, нам досить-таки імпонує думка сучасних представників Київської світоглядно-антропологічної школи щодо: багатомірності людського буття (Назіп Хамітов), його екзистенційно-есенційної направленості та полісутнісності homo (Віталій Табачковський), іманентних і трансцендентних вимірів та ролі цілепокладання у пошуках сенсу буття людини (Валерій Загороднюк), над-важливості «запитів філософських смислів» (Сергій Кримський), розумності нерозумного у пізнанні людиною світу й самої себе (Тарас Лютий), ролі позитивного та негативного у житті людини (Євген Андрос), віри, надії та любові як екзистенціалів людського буття (Володимир Шинкарук) та ін.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів досліджень, на нашу думку, варто розпочати із аналізу саме українського буття, тобто буття сучасної української людини. І не важливо, де вона нині перебуває, адже сутність її – українська, хоча, і це додає неабиякого шарму, із значними ментальними краплинами Іншого досвіду, власне, того-таки досвіду, котрий конче необхідний для розбудови сучасної української держави. Тож вибір ЗА нами українцями.

Власне, хочемо того, чи ні, точніше, усвідомлюємо, чи рефлексуємо на рівні несвідомого, та вибір ми здійснюємо повсякчас. І першим кроком тут є прийняття кожним самого себе як істоти, котра трансцендує [1]. Тому, правдиво звучать слова про те, що «будинок є, дерево – є, і тільки людина –

може бути». Без сумніву, така можливість «бути людиною» дана-дарована кожній особі, та далеко не кожна здатна самостійно активізувати своє особистісне начало [7]. Більшості потрібна низка чинників-поштовхів, які б час від часу виводили із зони відносного комфорту в той Інший вимір, де конче необхідно приймати самостійні смисложиттєві рішення, причому узгоджуючи свої власні цінності із суспільними та загальнолюдськими.

Отож, якщо ми прагнемо знайти відповіді на смисложиттєві запити-пошуки сучасного українця та й не тільки, то слід поринути у ті граничні виміри людського буття, де від актуального «бути, чи не бути» залежить наше утримання на гребені мисленнєвої хвилі, що здатна підняти до висот, з яких проглядається справжнісінький сенс людського буття.

Очевидно, такий екзистенційно-есенційний досвід, в основі якого «я мислю» і, додамо, – «я усвідомлюю», з необхідністю призводить до «зміщення смислового центру філософування на практично-духовну діяльність» [6, с. 25]. Так, на думку В. Табачковського, визначальною є «ідея “первинності” для мислячої істоти смисложиттєвих проблем існування у світі» [6, с. 23]. Тобто, в духовно-практичній площині, пошуки смислу життя є чи не найактуальнішими. Окрім цього, під філософсько-світоглядну рефлексію потрапляють цілі, мотиви та ідеали, духовні почуття віри, надії й любові, а також осмислюються концептуальні засади спорідненості світоглядних та моральних ідей [2, с. 21].

Зрозуміло, що нашим завданням є максимально можлива концентрація уваги на пошуках смислу життя, причому в сучасних умовах існування, по-іншому – «тут і тепер». І, забігаючи наперед, зазначимо, що ці пошуки з необхідністю виводять нас до сенсобуттєвих вимірів людського існування. Іншими словами, постановкою питання про смисл життя ми стаємо на шлях екзистенційно-есенційних пошуків сенсу Буття. І щоб не заплутатись у термінології, переш за все нам варто визначитися з ключовими поняттями дослідження.

Отож, ключовими поняттями-категоріями нашого дослідження будуть: «смысл» і «сeнс», «життя» й «буття», «екзистенція» та «есенція», «з-цілення» та «цілющість», а також «трансценденція», «сучасність», «в-часність», «спів-учасність» та ін.

Варто зазначити, що відмінності між поняттями «смысл» і «сeнс» були описані в таких публікаціях, як: «Смисложиттєві запити сучасного українця» (2015 р.) та «Цілісність як сенс людського буття» (2015 р.) [4; 5]. У статтях було обгрунтовано більш доцільне вживання в українській філософській мові словосполучень «смысл життя» та «сeнс буття», адже останні відповідно вказують на пошуки мисленнєві («з мислю») та такі, що відштовхуються від чуття («сенситивні»). Зрозуміло, що поєднання тих і тих, що є закономірним проявом людського, дає нам «життя-буття», про яке так часто мовиться у фольклорних творах, зокрема у казках, де з відомого «Жили-були...» починається розповідь-мандрівка головного героя. До речі, мандрівка, подорож, врешті – туризм як особливий феномен людського буття, ще потребує ретельного світоглядно-філософського аналізу.

Отже, проблеми – означені, перспективи – окреслені. Тому, як мовиться: «У добру путь!». І щоб дійсно з даного пошуку-дослідження винести щось добротного-ціннісного, варто насамперед прислухатися до голосу-досвіду нашого народу. Адже саме він, український народ, ніколи не мовчав і не мовчить... І, навіть, багатьом знайоме «моя хата скраю...», може бути по-новому почуте й проінтерпретоване як глибинна ментальна готовність до Зустрічі з тим Іншим-новим, необов'язково ворожим, а таким, що здатне змінювати людину на краще, в залежності від ситуації, та й саму ситуацію, чи то обставини, змінювати на бажано-очікувані.

Тож згідно вище заданої проблематики, запитання про смисл життя сучасного українця/українки здатне швидше мобілізувати й активізувати його/її особистісне начало, а ніж призвести до розгубленого пошуку відповіді. Власне, відповідь часто завідомо готова та зводиться до наступного: «посадити дерево, побудувати дім, виростити сина...» і т. п., хоч іноді й варіює, натякаючи на неабиякий життєвий екзистенційно-есенційний досвід особи. Більше того, такий досвід з необхідністю приводить шукача до нових запитань, зокрема до питання про сенс людського Буття. Останнє звучить вже по-філософськи, коли за життям проглядається справжнє Буття, за пошуками смислу – справжня свобода й рух людської душі, за відповідями – відповідальність і т. д.

Рухаючись таким чином, особистість поступово віднаходить в етнонаціональному ознаки загальнолюдського, у протилежно-суперечливому – доповняльне, у культурному – цивілізаційне і навпаки, і т. п. Більше того, відтепер вона ніколи не розлучатиметься зі смыслом (з мислю, з думкою),

знаходячи його в усіх видах власної і, навіть, чужої діяльності, котра, набуваючи раціонально-ефективних рис, стає оптимальною та, якщо хочете, оптимістичною. Такі повсякденно-осмислені вправи-дії прокладають та встановлюють стійкі взаємозв'язки в корі головного мозку *Homo sapiens*. І декартівське «*Cogito ergo sum*», таким чином вказує на механізм саме людського існування-перебування. Останній відточується у процесі постійного користування (від слова «користь»), досягаючи «вищого пілотажу» в спонтанній взаємодії людини зі світом, іншими людьми і з собою. Так спонтанно, а отже, швидко-миттєво й, водночас, цілеспрямовано-інтенціонально (направлено на об'єкт) працює людська свідомість і самосвідомість. Причому, механізм її цілковито-охоплюючий, цілісний та су-цільний, а не вибірко-вий чи фрагментарний, як у мислення, чи рефлексії. До речі, про прояви-екзистенціали цілісності, зокрема, «з-цілення» та «цілющості» в граничних вимірах людського, детально описано в дисертаційному дослідженні на тему: «Проблема цілісності людського буття: філософсько-антропологічний аналіз» (2010 р.) [3].

У дослідженні також доведено, що українські слова «з-цілення» та «цілющість», які, на нашу думку, досить влучно означають можливі прояви-сутності буття української людини в його граничних вимірах, не інакше як аналоги, прийнятих у західній філософії, понять «екзистенції» та «трансценденції». Адже їх зміст відповідно розкриває людське буття як пере-бування та як справжнє буття, що доступне істоті, котра трансцендує, тобто по-всьяк-час виходить за межі власне-відомого на Зустріч тому Іншому-новому (інноваційному), що, водночас, сприяє оновленню, чи то очищенню-оздоровленню обох сторін у відносинах толерантності і, навіть, любові. Тому висновки на вище поставлені запитання напрошуються самі по собі. І основний із них полягає в тому, що смислів життя – багато, а сенс людського буття – єдиний у різноманітті проявів його цілісності.

Таким чином, правими видаються філософи-постмодерністи, коли, характеризуючи сучасний світ як «ситуацію постмодерну», стверджують, що сучасній людині, на відміну від людини епохи Модерну, для взаємодії зі світом замало й десяти тисяч заповідей-інструкцій. Адже, сучасні буттєві виклики вимагають від сучасних людей своє-часних, в-часних і, навіть, до-часних відповідей-відповідальностей, насичених свободою всіх і кожного зокрема. Власне, це вже дещо інша тема для роздумів та досліджень.

Отже, **висновки та перспективи** наступних досліджень будуть такими:

- сучасного українця/українку до пошуків смисложиттєвих орієнтирів спонукає ряд чинників, серед яких, без сумніву, основними є: російська агресія (війна) та кризовий стан сучасного суспільства (криза політична, фінансова, економічна, екологічна та ін.);
- сучасна людина перебуває у пошуках як смисложиттєвих, так і сенсубуттєвих орієнтирів, котрі, на нашу думку, слід розрізняти: при відповіді на питання про смисл життя здебільшого проявляється мисленнєва складова особистості («Я мислю, отже існую») і здійснюється процес рефлексії та осмислення ситуації; під час пошуків сенсу буття актуалізується механізм усвідомлення людиною взаємозв'язків зі світом, з іншими людьми («Я усвідомлюю, отже...») та процес самоусвідомлення;
- якщо на питання про смисл життя прийнятними є цілий ряд різноманітних варіантів відповідей, на зразок, «посадити дерево, побудувати дім, виростити сина...» і т. п., то сенс буття, на нашу думку, полягає в його цілісності, яка проявляється по-різному, в залежності від граничних вимірів людського буття (наприклад, «цілісність-з-цілення» та «цілісність-цілющість»);
- українські слова «з-цілення» та «цілющість» є досить-таки співмірними із, прийнятими в західній філософії, поняттями «екзистенція» та «трансценденція», оскільки означають граничні виміри людського, відповідно буття як пере-бування та справжнє людське буття, що оновлюється у взаємодії-комунікації;
- перспективними, на нашу думку, будуть такі дослідження, які всебічно охарактеризують і, навіть, класифікують шляхи-виходи особи у пошуках своєї сутності, а також з'ясують чинники, що сприятимуть швидко-миттєвому поверненню її до свого власного часо-простору, чи то просто часу.

Джерела та література

1. Загороднюк В. П. Людина як істота, котра трансцендує / В. П. Загороднюк // Філософія. Світ людини. – К. : Стило, 1999. – С. 222–238.

2. Залужна А. Є. Світоглядно-антропологічні тенденції духовно-моральних пошуків у вітчизняній філософії другої половини ХХ ст. / А. Є. Залужна // Наука. Релігія. Суспільство. № 1. – 2010. – С. 19–29.
3. Опейда Л. М. Проблема цілісності людського буття: філософсько-антропологічний аналіз : автореф. дис. ...канд. філос. наук / Л. М. Опейда ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 20 с.
4. Опейда Л. М. Смыслиттєві запити сучасного українця / Л. М. Опейда // Соціологічні студії : наук.-практ. журнал. – 2015. – № 2 (7). – С. 23–27.
5. Опейда Л. М. Цілісність як сенс людського буття / Л. М. Опейда // Людинознавчі студії: збірник наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Серія : Філософія. – 2015. – Випуск 32. – С. 239–247.
6. Табачковський Віталій. У пошуках невтраченого часу. Нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників / Віталій Табачковський. – К. : Парапан, 2002. – 300 с.
7. Хамитов Н. В. Философия человека: поиск пределов. Пределы мужского и женского: введение в метаантропологию / Н. В. Хамитов. – Киев : Наукова думка, 1997. – 172 с.

Opeida Ludmila. In Search of Meaningful Landmarks. The article discusses collisions and contradictions in the way of understanding the meaning of human life, analyzes the questions and answers of a modern Ukrainian regarding life-meaning landmarks. The latter are characterized by multivariance of decisions, each of which is more likely to complement than deny the previous one. On this basis, the relationship between ethno-national and universal in life-meaning searches, which occur according to too similar schemes, is shown to show modern humanity the importance of social-global understanding and the need to understand the meaning of human life, which consists in integrity, manifests itself differently in the limitations of the human and, in our opinion, is indicated by the existentials of healing-integrity and healing, which are consonant with the concepts of existence and transcendence, accepted in the Western philosophy.

Key words: meaning of life, meaning of being, ethno-national, universal, existence, essence, transcendence, integrity, healing-integrity, healing.

Опейда Людмила. В поисках смысложизненных ориентиров. В статье рассмотрены коллизии и противоречия на пути постижения смысла человеческого бытия, проанализированы запросы-ответы современного украинца относительно смысложизненных ориентиров. Последние характеризуются многовариантностью решений, каждое из которых скорее дополняет остальные, а не отрицает их. На этом основании доведено взаимосвязь между этнонациональным и общечеловеческим в поисках смысла бытия, которые происходят за слишком похожими схемами, чтобы показать современному человечеству над-важность общественно-глобального понимания и необходимость осознания сущности человеческого бытия, которая заключается в единстве-целостности, что по-разному проявляется в предельных измерениях человеческого и, по нашему мнению, обозначается экзистенциалами «ис-целения» и «целебности», которые довольно-таки созвучны с понятиями «экзистенции» и «трансценденции» принятыми в западной философии.

Ключевые слова: смысл жизни, смысл бытия, этнонациональное, общечеловеческое, экзистенция, эссенция, трансценденция, целостность-ис-целение и целостность-целебность.

Стаття надійшла до редколегії
12.12.2018 р.

УДК 37.03

Оксана Сохацька

Духовність і душевність як ціннісні виміри та орієнтації людського життя

Статтю присвячено проблемі духовності, душевності як вимірам людського життя. Розкрито суть і зміст поняття духовності, цінностей і ціннісних орієнтацій. Підкреслюється, що духовність є основою людського життя, формування культури особистості, тобто із відкриття і плекання в собі духовності починається процес самопізнання, творче ставлення до себе. В статті відзначається, що особистісна система цінностей виконує роль внутрішнього інтегратора, внутрішнього стрижня культури. Світоглядна культура, що виросла на основі